

комунікативно повноціннішим. Натомість варто уникати схоластичного викладу — свідомого, навмисного ускладнення простих речей, за яким відчувається бажання щодалі дистанціюватися від широкої аудиторії. Причому нерідко це пояснюється не свідомим прагненням продемонструвати власну інтелектуальну перевагу, а навпаки, бажанням донести до читача максимальну кількість інформації.

Отже, виникає поняття "традиційного" рухомого рядка, створеного за допомогою лише стилістично нейтральних засобів і стандартних мовних кліше, та "новаторського", де вже можливі відступи від суворих мовних стандартів, що виражається в зверненні до образних засобів, зокрема метафор, які активізують увагу читача, зосереджують її на істотних моментах змісту, полегшують засвоєння інформації.

Список використаної літератури

1. Грицюта Н. М. Актуальні тренди прихованої реклами на телебаченні України / Н. М. Грицюта // Теле- та радіожурналістика. — 2014. — Вип. 13. — С. 44—55.
2. Іванченко Р. Г. Літературне редагування : навч. посіб. для полігр. ін-тів / Р. Г. Іванченко. — Київ : Вища школа, 2003. — 248 с.
3. Мітчел С. Виробництво новин: телебачення, радіо, інтернет : підручник / Стівенс Мітчел ; пер. з англ. О. Єгоровець. — Київ : Києво-Могилянська акад., 2008. — 407 с.
4. Назаренко Г. І. Журналістські жанри: інформаційні : курс лекцій / Г. І. Назаренко. — Київ : КНМУ, 2006. — 169 с.
5. Панченко О. І. Лінгвістика стислого тексту (на матеріалі сучасної російської мови) : автореф. дис. ... д-ра філол.

наук / Олена Іванівна Панченко ; Дніпропетровський держ. ун-т. — Дніпропетровськ, 1998. — 34 с.

6. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посіб. / З. В. Партико. — Львів : ВФ Афіша, 2006. — 416 с.
7. Поліщук Л. Д. Головний компонент фактологічної структури телевізійних інформаційних текстів / Л. Д. Поліщук // Стиль і текст. — Київ : Ін-т журналістики, 2004. — Вип. 5. — С. 53—66.

Раскрыты признаки и основные функции бегающей строки. Проанализирована работа редактора над повышением ее информативности. Приведены результаты анкетирования относительно восприятия аудиторией этой важной составляющей современного телевизионного пространства. Сделан вывод о том, что в бегающей строке допустимо сочетание образных средств как стилистически маркированных единиц со стилистически нейтральными элементами. Разумное использование экспрессивных лаконичных языковых структур сделает ее коммуникативно более полноценной.

Main features, basic functions and features of scrolling text editing are revealed. The result of a survey of audience on the perception of this important component of modern TV has been shown. It is concluded that in a moving line acceptable combination of visual tools as stylistically marked units from stylistically neutral elements. Intelligent use of expressive laconic language structures not only spoil it, but rather make more high-grade communication.

Надійшла до редакції 26 листопада 2015 року

УДК 002.1-028.14:37.015.31:172.15](477)"1998/2015"(048.83)

Людмила Рабаданова,

кандидат філософських наук,

завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та

аналітичної інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної

бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Бібліометричний аналіз наукових публікацій у галузі національно-патріотичного виховання в загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова" (1998—2015 рр.)

Висвітлено динаміку наукових публікацій у галузі національно-патріотичного виховання на основі матеріалів загальнодержавної реферативної бази даних "Україніка наукова" за період 1998—2015 рр. із застосуванням бібліометричного методу. Здійснено статистичний розподіл відображених монографій і дисертаційних досліджень за спеціальностями і науковими установами. Виявлено інформацію щодо найбільш досліджених аспектів означеної проблематики та питань, які потребують додаткового поглибленого аналізу.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, бібліометричний аналіз, загальнодержавна реферативна база даних "Україніка наукова".

З огляду на суспільно-політичну ситуацію в Україні та проблему збереження територіальної цілісності держави дедалі більшої актуальності набуває проблематика формування в молоді почуття патріотизму та активної громадянської позиції. Виховання громадянина-патріота, готового розбудувати Україну як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, підтримувати її національну безпеку сприятиме єднанню нашого народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві. Постає потреба створення цілісного поняття "національно-патріотичне виховання", що ґрунтуватиметься, з одного боку, на основі історичних й культурних цінностей, традицій і звичаїв народу, а з іншого — врахову-

ватиме сучасні реалії побудови громадянського суспільства та інтеграції України у світове та європейське співтовариство.

Дослідження потоку наукових публікацій у реферативній базі даних "Україніка наукова" в галузі національно-патріотичного виховання передбачає об'єктивну оцінку з позицій сьогодення та дає можливість прогнозувати тенденції подальшого розвитку окресленої проблематики. Хронологічні межі роботи охоплюють період від створення реферативної бази даних "Україніка наукова" і донині (1998—2015 рр.).

Бібліометричні дослідження на базі матеріалів загальнодержавної реферативної бази даних "Україніка наукова"

мають значну ретроспективу й обсяг даних, що дає змогу проаналізувати публікаційну активність, представити динаміку відображення матеріалів, здійснити статистичний розподіл за спеціальностями та науковими установами або вищими навчальними закладами (стосовно дисертаційних досліджень).

Питання розвитку бібліометрії в Україні розглянуто на семінарі "Бібліотека та бібліометрія: світовий досвід, українська перспектива" в межах щорічного наукового форуму "Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору" (21—23 жовтня 2014 р.). Зокрема, тези таких учасників, як Н. Гриценко [2], С. Добровська [3], О. Ключнікова [5] присвячено публікаційній активності з питань економічних, педагогічних, психологічних та правових наук.

Бібліометричний аналіз щодо відображення в загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова" наукових видань також проводили фахівці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Зокрема, Т. Букшина проаналізувала наукові публікації з питань дошкільної освіти й виховання [1], Л. Заліток — документо-інформаційного потік з питань сухомлинської [4], Н. Кропачева — роботи з проблематики загальної середньої освіти [7].

Метою дослідження є аналіз динаміки відображення наукових публікацій (дисертаційних досліджень, монографій і статей) з тематики національно-патріотичного виховання в загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова" за період 1998—2015 рр.

Для досягнення мети статті виконано такі *завдання*:

— здійснено статистичний розподіл відображених авторефератів дисертацій у реферативній базі даних "Україніка наукова" за період 1998—2015 рр. за спеціальностями та науковими установами;

— з'ясовано аспекти національно-патріотичного виховання, які досліджено протягом зазначеного періоду; визначено питання, що потребують глибшого вивчення.

Об'єктом пропонованої роботи є наукові публікації, представлені в загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова"; *предметом* — реферати на наукові публікації з проблем національно-патріотичного виховання.

На час проведення дослідження загальна кількість наукових записів у реферативній базі даних "Україніка наукова" становила майже 563 тисячі. За допомогою розширеного пошуку реферативної інформації з питань національно-патріотичного виховання в реферативній базі даних знайдено 88 документів (0,02% загальної їх кількості). У результаті розподілу за типами документів за досліджуваній період у реферативній базі даних виявлено: 1 монографію, 31 дисертаційне дослідження, 50 наукових статей, 3 навчально-методичні посібники, 3 збірники матеріалів науково-практичних конференцій. Пошук здійснено за такими елементами, як прореферовані видання в галузі "Культура. Освіта. Наука", рік видання, ключові слова (національне виховання, патріотичне виховання).

Проаналізовано відображення реферативної інформації, що стосується дисертаційних досліджень і наукових статей, присвячених різноманітним аспектам національно-патріотичного виховання, оскільки вони є найбільш показовими щодо динаміки наукових досліджень цієї проблематики. У реферативній базі даних "Україніка наукова" виявлено 26 документів, що репрезентують дисертаційні дослідження. Зокрема, рефератів на дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат наук — 30, наукового ступеня доктора наук — 1. Найбільшу кількість рефератів з тематики національно-патріотичного виховання виявлено в 2006 (16,1%) та 2011 рр. (12,9%). Динаміку відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка відображення авторефератів дисертацій у РБД "Україніка наукова" за 1998—2015 рр.

Рік	Кількість	%
1998	1	3,2
1999	3	9,6
2000	1	3,2
2001	1	3,2
2002	3	9,6
2003	1	3,2
2004	2	6,4
2005	2	6,4
2006	5	16,1
2007	1	3,2
2008	1	3,2
2009	1	3,2
2010	2	6,4
2011	4	12,9
2012	1	3,2
2013	1	3,2
2014	1	3,2
Всього	31	100

Результати аналізу відображення рефератів на дисертації свідчать, що більшість досліджень — 22 із 31 (65%) — здійснено в галузі педагогічних наук (спеціальності "Загальна педагогіка та історія педагогіки" — 5 дисертацій, "Теорія та методика навчання" — 2, "Теорія та методика професійної освіти" — 3, "Теорія та методика виховання" — 12, є також реферати з питання національно-патріотичного виховання в галузі військових (спеціальність "Військова історія" — 6 дисертацій, 23%), історичних (спеціальність "Історія України" — 1,4%), філософських (спеціальність "Філософія освіти" — 1,4%), психологічних (спеціальність "Педагогічна та вікова психологія" — 1,4%) наук. Статистичний розподіл авторефератів дисертацій за спеціальностями, за якими проводиться захист дисертацій, відображених у РБД "Україніка наукова" за 1998—2015 рр., наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Статистичний розподіл авторефератів дисертацій за спеціальностями

Код спеціальності	Кількість
07.00.01 (історія України)	1
09.00.10 (філософія освіти)	1
13.00.01 (загальна педагогіка та історія педагогіки)	5
13.00.02 (теорія та методика навчання)	2
13.00.04 (теорія та методика професійної освіти)	3
13.00.07 (теорія та методика виховання)	12
19.00.07 (педагогічна та вікова психологія)	1
20.00.02 (військова історія)	6
Всього	31

Тематику дисертаційних досліджень розкрито на основі аналізу таких аспектів: патріотичне виховання молодших школярів (4), патріотичне виховання старшокласників (4), патріотичне виховання молоді у професійно-технічних навчальних закладах (1), патріотичне виховання студентів

різних спеціальностей (5), основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців і курсантів системи закладів МВС (3), патріотичне виховання школярів у ретроспективі (5), патріотичне виховання в арміях, військових організаціях та збройних формуваннях, що діяли на території України в різні періоди (4), патріотичне виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ та військовослужбовців Збройних Сил України (2). Водночас немає дисертацій за спеціальністю "Соціальна педагогіка", що передбачає аналіз виховних можливостей соціального середовища, адже важливе значення має розгляд розвитку особистості в загальнолюдському й національному соціокультурному контекстах.

У реферативній базі даних "Україніка наукова" є також реферати на дисертаційні дослідження, які безпосередньо не торкаються патріотичного виховання, але розкривають цю проблематику як один із важливих аспектів. Приміром, акцент на питанні патріотичного виховання зроблено під час аналізу провідних ідей виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20—30-ті рр. ХХ століття (дисертація О. Ільченко), у висвітленні питання національно-культурного будівництва у визвольній боротьбі українського народу впродовж 1917—1920 рр. (дисертація Д. Розовика), а також у межах дослідження перетворених форм суспільного буття з розглядом патріотичного та релігійного виховання як найбільш "кризових" напрямів у виховних практиках сучасного суспільства (дисертація А. Мельниченко).

У реферативній базі даних "Україніка наукова" за досліджуваний період відображено 18 наукових установ та вищих навчальних закладів, у межах яких відбувався захист дисертаційних робіт. Найбільше (8) представлено рефератів на дисертації, що були захищені в наукових установах НАПН, як-от: Інститут педагогіки, Інститут психології ім. Г. Костюка, Інститут проблем виховання, Інститут вищої освіти, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Виявлено реферати з питань дослідження Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (3), Національного університету "Львівська політехніка" (2), Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (3), Національної академії оборони України (2), Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (2), Київського національного університету ім. Т. Шевченка (2), Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка (2), Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут" (1), Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Ушинського (1), Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди (1), Національної академії прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького (1), Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини (1), Рівненського державного гуманітарного університету (1). Статистичний розподіл авторефератів дисертацій за науковими установами і ВНЗ України, відображеними в РБД "Україніка наукова" за 1998—2015 рр., подано у табл. 3.

Таблиця 3

Статистичний розподіл авторефератів дисертацій за науковими установами і ВНЗ України

Назва організації	Кількість авторефератів дисертацій
Національний університет "Львівська політехніка"	2
Інститут педагогіки НАПН України	1
Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України	1

Інститут проблем виховання НАПН України	4
Інститут вищої освіти НАПН України	1
Інститут педагогіки і психології професійної освіти НАПН України	1
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова	3
Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка	2
Національна академія оборони України	2
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка	2
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"	1
Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського	1
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. М. Гнатюка	2
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди	1
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького	1
Східноукраїнський національний університет ім. В. І. Даля	3
Уманський державний педагогічний університет ім. П. Г. Тичини	1
Рівненський державний гуманітарний університет	1

У реферативній базі виявлено інформацію про одну спеціалізовану монографію 2008 р. (за період 1998—2015 рр.), присвячену питанню національно-патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів та перспективи його вдосконалення (автор — О. Абрамчук).

На основі аналізу реферативної інформації щодо наукових статей з питання національно-патріотичного виховання розкрито такі аспекти проблематики: національно-патріотичне виховання молодших школярів (3 статті), патріотичне виховання старшокласників (17), патріотичне виховання студентської молоді (15), патріотичне виховання у творах педагогів і філософів (4), національно-патріотичне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки (1), особливості національно-патріотичного виховання в позашкільному навчальному закладі (3), військово-патріотичне виховання допризовної молоді (2), підготовка вчителів до патріотичного виховання учнів та методичні поради викладачам дисципліни "Захист Вітчизни" (3), патріотичне виховання в контексті національної ідеї (1).

Отже, проведене дослідження уможливило висновок, що тема національно-патріотичного виховання в Україні є не лише гостро актуальною, а й недостатньо дослідженою. Зокрема, за період 1998—2015 рр. віднайдено реферативну інформацію лише щодо однієї спеціалізованої монографії, в якій розкрито теоретичні засади патріотичного виховання студентів вищих технічних закладів освіти, запропоновано методи діагностики рівня розвитку патріотичної свідомості

у студентів технічних вузів й обґрунтовано шляхи патріотичного виховання у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Виявлено також дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора наук (автор — Д. Розовик), присвячену аналізу впливу культурних перетворень на державне будівництво, підвищення культурно-освітнього рівня громадян та національно-патріотичне виховання населення.

Стосовно рефератів на дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата наук з питання національно-патріотичного виховання за 1998—2015 рр. виявлено нерівномірне зростання їхньої кількості у 2002 р. (від 4 до 12%), у 2003—2006 рр. (від 4 до 15%), що пов'язано з підвищенням інтересу дослідників до проблематики формування громадянського суспільства та національно-культурного будівництва в Україні внаслідок об'єктивних причин і суспільних подій. Наприклад, у 2004 р. після "Помаранчевої революції" активізувався пошук наукових підходів до національно-патріотичного виховання та формування високої правової культури, демократичних переконань, умінь захищати національні й соціальні цінності в новій суспільно-політичній ситуації.

Актуалізації питання національно-патріотичного виховання сприяє прийняття відповідних нормативно-правових документів у сфері освіти, зокрема Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. У документі зазначено, що актуальним завданням є утвердження національного характеру освіти в Україні, зауважено про спрямування національного виховання на залучення до глибинних пластів національної культури.

Важливим є вплив Закону України "Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004—2008 роки" на збільшення кількості досліджень, пов'язаних із проблематикою громадського суспільства, національної ідеї та патріотичного виховання дітей і молоді, його значення для України, залучення нових поколінь до соціально-політичних та економічних перетворень і процесу інтеграції до світової спільноти. Під час аналізу не виявлено монографій і дисертаційних робіт, присвячених проблематиці впливу соціуму на національно-патріотичне виховання. Інші площини окресленої теми також потребують поглибленого спеціалізованого вивчення.

Через події, що відбуваються в Україні з осені 2013 року ("Революція гідності", воєнні дії на Сході країни), спостерігається піднесення патріотичного духу українського народу й усвідомлення потреби формування у громадян системної картини проблематики національно-патріотичного виховання, про що зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді МОН України та НАПН України (2015) [6]. У процесі впровадження положень документа науковцям важливо продемонструвати на прикладах світової історії та літератури, як державність поновлювали інші народи, наприклад чехи й поляки, як вони утверджували власну ідентичність, розкрити здобутки українців у науці й техніці тощо.

Подальші дослідження присвячуватимуться бібліометричному аналізу відображення наукових публікацій у реферативній базі даних "Україніка наукова" з інших актуальних питань педагогіки, психології та освіти, як-от соціальні стереотипи у процесі соціалізації особистості, освітні інновації в Україні та сучасна освітня політика європейських країн.

Список використаної літератури

1. Букшина Т. Ф. Бібліометричний аналіз наукових публікацій з питань дошкільної освіти і виховання в загальнодержавній реферативній БД "Україніка наукова" (1998—2012 рр.) / Т. Ф. Букшина // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне фахове видання. — 2014. — Том 40, № 2. — С. 135—150. — Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/967/755#.U99FiKPFdIU>. — Назва з екрана.
2. Гриценко Н. О. Наукові публікації з педагогічних та психологічних наук у загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова" / Н. О. Гриценко // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21—23 жовт. 2014 р., м. Київ / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада директ. наук. б-к та інформ. центрів АН — членів МААН. — Київ, 2014. — С. 418—420.
3. Добровська С. В. Публікаційна активність з напрямку "Економічні науки" за реферативною базою даних "Україніка наукова" / С. В. Добровська // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21—23 жовт. 2014 р., м. Київ / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада директ. наук. б-к та інформ. центрів АН — членів МААН. — Київ, 2014. — С. 405—406.
4. Заліток Л. М. Бібліометричне дослідження матеріалів про В. О. Сухомлинського в загальнодержавній реферативній базі даних "Україніка наукова" / Л. М. Заліток // Наук. записки. Сер.: Пед. Науки / МОН України, Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. — Кіровоград, 2013. — Вип. 123, т. 1. — С. 160—164.
5. Клошнікова О. В. Актуальні питання кримінального права в реферативних ресурсах НБУВ / О. В. Клошнікова // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21—23 жовт. 2014 р., м. Київ / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада директ. наук. б-к та інформ. центрів АН — членів МААН. — Київ, 2014. — С. 422—425.
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vixovannya/>. — Назва з екрана.
7. Кропачева Н. М. Відображення публікацій з питань загальної середньої освіти в загальнодержавній реферативній БД "Україніка наукова" / Н. М. Кропачева // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне фахове видання. — 2014. — Том 44, № 2. — С. 157—170. — Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1144#.VZov0LWSnU>. — Назва з екрана.

Освещена динамика научных публикаций в области национально-патриотического воспитания на основе материалов общегосударственной реферативной базы данных "Україніка наукова" за период 1998—2015 гг. с применением библиометрического метода. Осуществлено статистическое распределение отраженных монографий и диссертационных исследований по специальностям и научным учреждениям. Выявлена информация по наиболее исследованным аспектам проблематики и вопросам, которые требуют дополнительного углубленного анализа.

Lit dynamics of scientific publications in the field of national-patriotic education on the basis of the national abstracts database "Ukrainika scientific" for 1998—2015 years using bibliometric method. Implemented statistical distribution of the reflected monographs and dissertations by industry and research institutions. Revealed information on the most studied aspects of the issues and the planes that require further in-depth analysis.

Надійшла до редакції 4 листопада 2015 року